

EÚ a stredná a východná Európa

Doc. Marek Rybář, PhD.
Postkomunistická politika

Rámec vzťahov EÚ a štátov SVE

1/5

- EÚ je najefektívnejšia medzinárodná organizácia pri rozširovaní demokracie a právneho štátu
- EÚ pôsobí svojou kondicionalitou (politickou, ekonomickou)
- a motiváciou smerom k plnému členstvu
- aktívne a pasívne pôsobenie na štáty mimo EÚ

Rámec vzťahov EÚ a štátov SVE 2/5

- Po roku 1989 – obchodné dohody a programy zamerané na demokratizáciu, hospodárstvo a vzájomný obchod
- 1993-97 hľadanie stratégie voči ambíciám SVE
- 1998-2002 Partnerstvo pre vstup rokovania o vstupe
- 2002-2007 (a ďalej) ratifikácia rozšírenia, členstvo s prechodnými obdobiami a monitoring (RUM, BUL)

Rámec vzťahov EÚ a štátov SVE

2/5

- Kľúčovým nástrojom bola podmienenosť:
- asymetrický vzťah, v ktorom EÚ poskytovala pomoc/výhody po splnení požiadaviek
- POL', MAĎ – 1988-89 pomoc od G7 (PHARE)
- 1990 – vznik EBOR
- Zmluvy o obchodnej spolupráci 1988-90 (MAĎ, POL', ČS)

Kondicionalita EÚ a IMF

- Rozdiely kondicionality EÚ a medzinárodných finančných organizácií:
 - **rozsah**
 - IMF – makrostabilita
 - EÚ – regulačné rámce
- **bezprostrednosť**
- odmeny EÚ – nejasná
- MFO - okamžitá

Kodanské kritériá (1993)

- 1) **ekonomické** – fungujúca trhová ekonomika a schopnosť odolávať konkurenčným tlakom
- 2) **politické** – stabilita demokratických inštitúcií, vláda zákona, dodržiavanie ľudských a menšinových práv
- 3) **administratívne** – schopnosť prijať záväzky členstva vrátane cieľov hospodárskej, menovej a politickej únie

Kodanské kritériá (1993)

- veľmi všeobecné a interpretácia ponechaná na Komisiu (ročné správy)
- Amstedram 1997:
- Rozdelenie uchádzačov do dvoch skupín – rozhovory o vstupe (CZE, POL, HUN, EST, SLO, CYP), druhá skupina posilnený predvstupový proces kvôli neplneniu politických (SVK) a ekonomických (LAT, LIT, RUM, BUL) kritérií
- Zmeny v SVK a tiež v LIT a LAT, intervenujúca premenná Kosovská kríza 1999 (BUL), otázne RUM

Kondicionalita pred vstupom

- 1998 *Partnerstvo pre vstup* – úlohy a oblasti, striktnejšia kontrola
- Formálnu kontrolu mala Rada, ale Komisia manažovala a *de facto* kontrolovala proces
- pomoc nasmerovaná do problémových oblastí hlavne administratívne kapacity (legislatíva a implementácia)
- Helsinki 1999 – rokovania o vstupe s 12 štátmi, Turecko ako kandidát

Rozsah kondicionality EÚ

- Vplyv EÚ na SVE bol väčší než bola rola EÚ vo vnútornej politike EÚ-15
- Kondicionalita nepokrývala len *acquis*, ale týkala sa aj politických a makroekonomických oblastí v širokom zmysle
- Politické kritériá napr. zahŕňali aj reformu súdnictva (BUL) a väzenstva, ekonomické zasahovali do penzijného systému (SLO), daní a sociálneho zabezpečenia

Politická (policy) konvergencia v SVE?

- V starej EÚ – žiadna konvergencia tvorby verejnej politiky (varieties of capitalism, administratívne kultúry)
- Zvýšený vplyv na kandidátske krajiny kvôli:
 - 1) rýchlosti prispôsobovania sa kandidátov
 - 2) slabosti štátnej administratívy
 - 3) implementácii maximalistických *acquis*
 - 4) vplyvu na ekonomické podmienky

Mechanizmy EÚ na dosiahnutie zmien 1/3

- Modely
- Finančná a technická pomoc
- Benchmarking a monitoring
- Poradenstvo
- Kontrola procesu rozšírenia

Modely

- Hotové legislatívne nástroje a inštitucionálne návody
- Súčasť práva ES aj ako formálne nezáväzné materiály
- Asociačné zmluvy
- Biela kniha o jednotnom trhu 1995

Finančná a technická pomoc

- PHARE, SAPARD, ISPA
- EÚ – po r. 1989 najväčší medzinárodný darca (donor) v krajinách strednej a východnej Európy

Benchmarking a monitoring

- *Partnerstvo pre vstup a pravidelné hodnotiace správy*
- Národné stratégie na prijatie *acquis*
- Ukazovatele výkonnosti ministerstiev a hodnotenie implementácie

Poradenstvo

- „Twinning“ program od roku 1999
- Zameraný na adaptácia domácich inštitúcií
- učenie od administrátorov z členských štátov EÚ

Kontrola procesu rozširovania

- Privilegované obchodné dohody
- Pridružené členstvo
- Otvorenie rokovaní
- Otvorenie a uzatváranie 31 rokovacích kapitol
- Podpis prístupovej dohody
- Ratifikácia
- Členstvo s prechodnými obdobiami (plus kontrola RUM a BUL)

Kondicionalita a jej limity

- Problematická v štátoch s dedičstvom etnického konfliktu
- Vysoké politické náklady pre vlády
- Chorvátsko a Srbsko – ne/spolupráca s ICTY
- Uznanie gréckej časti Cypru Tureckom
- Status etnických menšín v Lotyšsku a Estónsku

Lotyšsko a Estónsko 1/3

- ruskojazyčné obyvateľstvo v Estónsku a Lotyšsku 35-42 % (Rusi, Ukrajinci, Bielorusi)
- 2007 vysoký počet obyvateľov bez občianstva (Lotyšsko 17 % a Estónsko 9 %)
- Reštrikcie: občianstvo a naturalizácia, jazykové zákony
- 1997 Lotyšsko vylúčené z 1. kola prístupových rokovaní

Lotyšsko a Estónsko 2/3

- 2001 ukončená misia OBSE + vstup v roku 2004 ukazujú, že problematika menšín bola považovaná za vyriešenú
- Prijatie Rámcového dohovoru na ochranu národnostných menšín – 2005 Lotyšsko
- Sprísnenie jazykového zákona v Estónsku 2007

Lotyšsko a Estónsko 2/2

- Po prijatí legislatívnych zmien nárast naturalizácie menších, avšak následný pokles po roku 2007
- Prebehli len legislatívne zmeny, avšak bez socializačnej a behaviorálnej zmeny
- Rada Európy – jediná inštitúcia s dosahom na menšinové práva (okrem rozšírenia EÚ) – politicky slabá ale dlhodobo môže mať dosah na socializačné aj behaviorálne zmeny

Záver - Dopady EÚ na SVE 1/2

- 1) vplyv EÚ najväčší tam, kde presadzuje špecifickú politiku alebo inštitucionálnu štruktúru
- Vplyv EÚ obmedzený jej vlastným rozptylom a neistotou ktorú produkuje charakter jej kondicionality
- **Rozptyl:** nie vždy sú jasné návody ako postupovať, nie vždy sú aktéri EÚ jednotní
- **Neistota:** nie automatický vzťah medzi plnením podmienok a získaním odmeny, nejasná hierarchia úloh (1993-98), komu vyhovieť pri konfliktných požiadavkách rozličných aktérov zvnútra EÚ

Záver - Dopady EÚ na SVE 2/2

- 2) Vyjednávací asymetria EÚ-kandidát zohrávala úlohu
- presadenie podmienok EÚ aj napriek nesúhlasu kandidáta (Maďarsko a víza, Poľsko a kvóty/dotácie poľnohospodárom)
- Dlhodobý vplyv „europeizácie“ je otázný

